

نامه‌ی امام زمان (عج الله فرجه) به نائب دوم با دستخط مبارک خویش

أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَازْجِعُوا فِيهَا إِلَى زُوَاهِ حَدِيثِنَا (أَحَادِيثِنَا)، فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ

در تمام حوادث (دینی ، فرهنگی ، سیاسی ، اقتصادی و ...) که برایتان پیش می آید

به راویان احادیث ما (فقیهان دین شناس) ، روی آورید که اینان حجت من بر شما و من حجت خدا بر ایشانم .

بحارالانوار: ج ۲، ص ۹۰، حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۳۱، همان، ج ۲، ص ۴۹۳.

بنابر حدیث نامبردار، امام زمان روحی فداه، فقیهان دین شناس و دین گرای واجد شرایط را حجت های خویش بر مردم در عصر غیبت معرفی نموده اند. از آغاز غیبت کبرای امام زمان ارواحنفاذ تاکنون، در دوره ای حدود ۱۱۰۰ ساله، شاهد ولایت و زعامت ۶۴ زعیم و پیشوا در مقام (حجت های مهدوی) و (زعامت دینی-سیاسی شیعیان) بوده ایم.

فرآیند (ولایت و زعامت فقیه) در طول دوران غیبت کبری، در یک حرکت تدریجی و تکاملی، با هدایتگری، اشراف و تاییدات امام زمان (عج) در زنجیره ای ۶۴ حلقه ای، از زعامت شیخ کلینی آغاز گشته و به طور مداوم و سلسله وار بدون هیچ انقطاعی ادامه یافته، تا در زمان ما به زعامت حضرت امام خمینی و زعامت مقام معظم رهبری .

فرآیند تکاملی (ولایت و زعامت شیعه) در شصت و سومین حلقه، در دوران مرجعیت حضرت امام خمینی(ره)، به نهایت درجه ی تکامل و شکوفایی خود رسید. آن رادمرد الهی با تاسیس نظام مقدس (جمهوری اسلامی) در مطلع قرن پانزدهم هجری، (مقام زعامت و مرجعیت) را به معنای واقعی کلمه ارتقاء بخشید و بدین سان مرحله ی جدید و تکامل یافته تری در فرآیند (ولایت و زعامت فقیه) آغاز شد.

در شصت و چهارمین حلقه از سلسله «ولایت و زعامت فقیه» در دوران غیبت کبری ، به «ولایت و زعامت امام خامنه ای» می رسیم ؛ ولایت و زعامتی که با درایت و هوشمندی مجلس خبرگان (مجموعه نائبان عام امام زمان علیه السلام) از سال ۱۳۶۸ هـ ش آغاز شده است و امیدواریم تا ظهور فرخنده حضرت مهدی (علیه السلام) ادامه یابد.

لیست ۶۴ حلقه ولایت و زعامت را در ادامه، می‌تونید ملاحظه بفرمایید:

۱- نام زعیم: کلینی (۲۶۰-۳۲۹ یا ۳۳۰ ه.ق)

استقرار زعامت: ری، بغداد دوره زعامت: سال نخستین غیبت کبری
نوع نهضت: علمی - فرهنگی با گرایش حدیثی - سیاسی در ری به صورت علنی و در بغداد به صورت مخفی منصب: متصدی
مرجعیت، زعامت و ریاست امت در پایان غیبت صغری و آغاز غیبت کبری

۲- نام زعیم: ابن قولویه قمی (۲۹۰-۵۳۶۸ ه.ق)

دوره زعامت: ۳۸ سال - استقرار زعامت: قم و بغداد
نوع نهضت: علمی - فرهنگی با گرایش حدیثی - فقهی - سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب: متصدی منصب فقاہت و مرجعیت، از رجال شیعه و بزرگان امامیه در فقه و حدیث

۳- نام زعیم: شیخ صدوق (۳۰۷-۵۳۸۱ ه.ق)

دوره زعامت: ۱۳ سال - استقرار زعامت: ری، خراسان و بغداد
نوع نهضت: علمی - فرهنگی با گرایش حدیثی - فقهی - سیاسی به صورت علنی
منصب: متصدی منصب مرجعیت، ریاست و زعامت مطلق شیعیان، رئیس محدثان شیعه، دارای موقعیت عالی و پرنفوذ در حکومت شیعی آل بویه

۴- نام زعیم: شیخ مفید (۳۳۶-۵۴۱۳ ه.ق)

دوره زعامت: ۳۲ سال - استقرار زعامت: بغداد
نوع نهضت: علمی - فرهنگی با گرایش حدیثی - فقهی - کلامی - سیاسی به صورت علنی
منصب: عهده دار منصب، زعامت ریاست و مرجعیت مطلق بر شیعیان موقعیت عالی و پرنفوذ در حکومت شیعی آل بویه، مؤسس
مکتب کلامی شیعه، نماینده جریان معتدل و عقل‌گرای شیعه

۵- نام زعیم: سید مرتضی علم‌الهدی (۳۵۵-۵۴۳۶ ه.ق)

دوره زعامت: ۲۳ سال - استقرار زعامت: بغداد
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت علنی
منصب: عهده دار مرجعیت و زعامت مطلق شیعه پس از استادش شیخ مفید پدر عقل‌گرایی در مکتب شیعه عهده دار منصب های
حکومتی همچون نظارت بر دیوان مظالم (عالی ترین مقام رسمی در دیوان عالی کشور)

۶- نام زعیم: شیخ طوسی (۳۸۵-۴۶۰ ه.ق)

دوره زعامت: ۲۴ سال - استقرار زعامت: بغداد و نجف
نوع نهضت: علمی - فرهنگی با گرایش حدیثی - فقهی - سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت، ریاست و زعامت مطلق بر شیعیان، ملقب به شیخ الطائفه (شیخ طائفه شیعه) صاحب بزرگ ترین منصب علمی
بغداد و جهان اسلام بنیان گذار حوزه علمیه نهصد ساله نجف

۷- ام زعیم: ابن براج طرابلسی (۴۰۰-۴۸۱ ه.ق)

دوره زعامت: ۲۱ سال - استقرار زعامت: لبنان
منصب: مقام مرجعیت و زعامت شیعیان به ویژه در لبنان، مصر، سوریه ولی فقیه اعزامی شیخ طوسی به منطقه طرابلس (شمال لبنان)
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت علنی

۸- نام زعیم: ابوعلی طوسی ملقب به مفید ثانی (م بعد از ۵۱۵ ه.ق)

دوره زعامت: ۳۴ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب مقام مرجعیت ریاست و زعامت امت تا سه دهه پس از پدرش شیخ طوسی صاحب بزرگ ترین منصب فقه در حوزه علمیه نجف

۹- نام زعیم: ابو علی فضل بن الطبرسی (۵۴۸ ه.ق)

دوره زعامت: ۳۳ سال - استقرار زعامت: خراسان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت مخفی
منصب: زعامت و مرجعیت شیعیان سرآمد فقیهان مفسران و محدثان عصر خویش

۱۰- نام زعیم: ضیاء الدین راوندی (م ۵۵۰ ه.ق)

دوره زعامت: حدود ۳۵ سال - استقرار زعامت: کاشان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت مخفی
منصب: زعامت و مرجعیت شیعیان از بزرگ ترین فقها و استاد علمای عصر خویش

۱۱- نام زعیم: قطب الدین راوندی (م ۵۷۳ ه.ق)

دوره زعامت: ۵۸ سال - استقرار زعامت: کاشان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب: زعامت و مرجعیت شیعیان بزرگ فقیهان، مفسران و محدثان عصر خویش

۱۲- نام زعیم: سید بن زهره حلبی (۵۱۱-۵۵۸۵.ق)

دوره زعامت: ۱۲ سال - استقرار زعامت: سوریه، شهر حلب
نوع نهضت علمی: فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت رهبری زعامت شیعیان مقام قضاوت و نقابت علویان

۱۳- نام زعیم: ابن ادريس حلبی (۵۴۳-۵۵۹۸.ق)

دوره زعامت: ۱۳ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان فقی بزرگ و به اوج رساننده مکتب جد خویش جناب شیخ طوسی

۱۴- نام زعیم: سید شمس الدین فخار بن معد موسوی، معروف به فخار (م ۶۳۰ق)

دوره زعامت: ۳۲ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان فقیه، دانشمند ادیب شاعر و نسب شناس بزرگ جهان اسلام

۱۵- نام زعیم: ابن نمای حلبی (۵۶۵-۵۶۴۵.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی فقهی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان

۱۶- نام زعیم: خواجه نصیرالدین طوسی (۵۹۷-۵۶۷۳.ق)

دوره زعامت: ۲۸ سال - استقرار زعامت: بغداد
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش حدیثی کلامی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت رهبری و زعامت جهان اسلامی، پذیرش وزارت و صدارت در حکومت هلاکوخان مغول

۱۷- نام زعیم: محقق حلبی (۶۰۲-۶۷۶.ق)

دوره زعامت: ۳ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان، فقیه برجسته و نقاد جهان اسلام

۱۸- نام زعیم: یحیی بن سعید حلبی (۶۰۱-۵۶۹۰.ق)

دوره زعامت: ۱۴ سال - استقرار زعامت: حله

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ شیخ امامیه در عصر وزمان خویش

۱۹- نام زعیم: علامه حلی (۶۴۸-۷۲۶ ه.ق)

دوره زعامت: ۳۶ سال - استقرار زعامت: حله - ایران

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت علنی

منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان، شیخ الاسلام و مجتهد بزرگ بنیان گذار مذهب تشیع در ایران با نفوذ در حکومت سلطان اولجایتو مغول.

۲۰- نام زعیم: علی بن زهره (۶۷۵-۷۴۹ ه.ق)

دوره زعامت: ۲۳ سال - استقرار زعامت: حله

نوع نهضت علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی

منصب زعامت و مرجعیت مطلق شیعیان از بزرگان علمای امامیه، فقیه، اصولی، متکلم به تعبیر حله افضل اهل عصر علی الاطلاق؛ با فضیلت ترین دانشمندان عصر خویش به طور مطلق

۲۱- نام زعیم: فخر المحققین محمد بن حسن بن یوسف المطهر الحلی، فرزند علامه حلی (۶۸۲-۷۷۱ ه.ق)

دوره زعامت: ۲۲ سال - استقرار زعامت: حله

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت نیمه مخفی

منصب زعامت و مرجعیت مطلق شیعیان ریاست حوزه علمیه حله

۲۲- نام زعیم: شهید اول (محمد بن مکی عاملی) (۷۳۴-۷۸۶ ه.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: جبل عامل لبنان

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت نیمه مخفی

منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ فقیه محدث رجالی و اصولی بزرگ جهان اسلام صاحب القاب (امام الفقه، تاج الشیعه، فخر الشیعه)

۲۳- نام زعیم: فاضل مقداد (م ۸۲۶ ه.ق)

دوره زعامت: ۴۰ سال - استقرار زعامت: نجف اشرف

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت مخفی

منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان، محقق، اصولی محدث و مفسر جهان اسلام

۲۴- نام زعیم: ابن فهد حلی (۷۵۷-۸۴۱ ه.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: کربلا حله

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت مخفی
منصب: مرجعیت و زعامت مطلق شیعیان از اکابر علما و فقهای قرن ۹ هجری امامیه ملقب به جمال الدین

۲۵- نام زعیم: **صیمری (حدود ۵۸۸۰ ق.)**

دوره زعامت: حدود ۳۹ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت مخفی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان از بزرگان و فقیهان امامیه که فتاوی او در زمان معاصرش مشهور شد.

۲۶- نام زعیم: **علی بن هلال جزائری (م. ۵۹۱۰ ق.)**

دوره زعامت: حدود ۳۰ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت مخفی
منصب: زعامت ریاست و مرجعیت شیعیان

۲۷- نام زعیم: **عبدالسمیع بن فیاض اسدی حلی (بعد از ۹۱۸ ق.)**

دوره زعامت: حدود ۱۹ سال - استقرار زعامت: حله
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت مخفی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ از فقهای بزرگ امامیه؛ فقیه و متکلم مشهور عصر خویش

۲۸- نام زعیم: **محقق ثانی (کرکی) (۸۶۸-۹۴۰ ه. ق.)**

دوره زعامت: حدود ۲۱ سال - استقرار زعامت: نجف و اصفهان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ عزیمت به ایران و پذیرش مناصب حکومتی به دعوت شاه اسماعیل صفوی؛ نظریه پرداز و شیخ الاسلام رسمی دولت صفوی

۲۹- نام زعیم: **شهید الثانی (زین الدین جبل عاملی) (۹۱۱-۹۶۵ ه. ق.)**

دوره زعامت: ۲۶ سال - استقرار زعامت: جبل عامل لبنان و مکه
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان از بزرگ ترین فقهای امامیه

۳۰- نام زعیم: **عزالدین عاملی (پدر شیخ بهایی) (۹۱۸-۹۸۴ ه. ق.)**

دوره زعامت: ۱۹ سال - استقرار زعامت: جبل عامل لبنان، قزوین خراسان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت نیمه مخفی در لبنان به صورت علنی در ایران

منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان فقیه محدث مفسر اصولی و ادیب برجسته جهان اسلام

۳۱- نام زعیم : **شیخ علی منشار (علی بن هلال کرکی) (م ۹۸۴.ه.ق)**

دوره زعامت : یک سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان ؛ ولی فقیه شیخ الاسلام و امام جمعه اصفهان

۳۲- نام زعیم : **مقدس اردبیلی (۹۹۳.ه.ق)**

دوره زعامت : ۹ سال - استقرار زعامت : نجف
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب : زعامت و مرجعیت شیعیان ؛ عالم و زاهد برجسته قرن ۱۰ هجری

۳۳- نام زعیم : **صاحب معالم (جمال الدین حسن) (۹۵۹-۵۱۰۱۱.ه.ق)**

دوره زعامت : ۱۸ سال - استقرار زعامت : نجف و جبل عامل
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب : فقیه اصولی ادیب شاعر محدث رجالی

۳۴- نام زعیم : **قاضی نور الله شوشتری (۹۵۶-۵۱۰۱۹.ه.ق)**

دوره زعامت : ۸ سال - استقرار زعامت : هند
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی و نیمه مخفی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان ؛ فقیهی یگانه و صاحب فتوا و قضا در سرزمین هند مفسر محدث اصولی جهان اسلامی

۳۵- نام زعیم : **شیخ بهایی (۹۵۳-۵۱۰۳۰.ه.ق)**

دوره زعامت : ۱۱ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت مطلق شیعیان ؛ چهره درخشان جهان اسلام در فقه حدیث اصول کلام نجوم ریاضی هندسه شعر طب تاریخ

۳۶- نام زعیم : **میرداماد (محمد باقر استر آبادی) (۹۷۰-۵۱۰۴۰.ه.ق)**

دوره زعامت : ۱۰ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی کلامی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان ، فیلسوف ، فقیه رجالی و اندیشمند بزرگ جهان اسلام شیخ الاسلام حکومت صفوی

۳۷- نام زعیم : مجلسی اول (۱۰۰۳-۱۰۷۰.ق)

دوره زعامت : ۳۰ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان فقیه و محدث مشهور جهان اسلامی تصدی مقام امامت جمعه از طرف حکومت صفوی

۳۸- نام زعیم : محقق سبزواری (۱۰۱۷-۱۰۹۰.ق)

دوره زعامت : ۲۰ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت وزعامت شیعیان امام جمعه و شیخ الاسلام حکومت صفوی حکیم متکلم محدث و فقیه مشهور جهان اسلام

۳۹- نام زعیم : محقق خوانساری (۱۰۱۶-۱۰۹۸.ق)

دوره زعامت : ۸ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت ریاست و زعامت شیعیان

۴۰- نام زعیم : علامه مجلسی (محمد باقر مجلسی دوم) (۱۰۳۷-۱۱۱۰.ق)

دوره زعامت : ۱۲ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان نویسنده محقق فقیه برجسته امامیه تصدی مقام امامت جمعه و مقام شیخ الاسلامی ایران در دوران شاه سلطان حسین صفوی

۴۱- نام زعیم : آقا جمال خوانساری معروف به جمال المحققین (۱۱۲۰.ق)

دوره زعامت : ۱۳ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان

۴۲- نام زعیم : فاضل هندی (۱۰۶۲-۱۱۳۷.ق)

دوره زعامت : ۱۲ سال - استقرار زعامت : اصفهان
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت مخفی
منصب : از فقهای به نام شیعه در اواخر عهد صفوی صاحب تعلیمات و خطب و اجازه که سلسله اجازه او از طریق پدرش به شیخ صدوق و پدرش می رسد.

۴۳- نام زعیم : سید احمد جزائری (۵۱۱۵۱.ق)

دوره زعامت : ۱۴ سال - استقرار زعامت : نجف
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت مخفی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان ؛ مجتهد برجسته امامیه ریاست حوزه علمیه نجف

۴۴- نام زعیم : سید عبدالله جزائری (۱۱۱۲-۵۱۱۷۳.ق)

دوره زعامت : ۲۲ سال - استقرار زعامت : نجف
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان فقیه محدث امام جمعه

۴۵- نام زعیم : وحید بهبهانی (۱۱۱۷-۵۱۲۰۵.ق)

دوره زعامت : ۳۲ سال - استقرار زعامت : کربلا
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان مشهورترین مجتهد جامع الشرایط عصر خویش

۴۶- نام زعیم : سید محمد مهدی بحر العلوم (۱۱۵۵-۵۱۲۱۲.ق)

دوره زعامت : ۷ سال - استقرار زعامت : نجف
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت ریاست و زعامت مطلق شیعیان

۴۷- نام زعیم : شیخ جعفر کاشف الغطاء (۱۱۵۶-۵۱۲۲۷.ق)

دوره زعامت : ۱۵ سال - استقرار زعامت : نجف
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت ریاست و زعامت مطلق شیعیان

۴۸- نام زعیم : موسی بن جعفر کاشف الغطاء (فرزند شیخ جعفر کاشف الغطاء) (حدود ۱۱۸۰+ - ۵۱۲۴۲. ق)

دوره زعامت : ۱۴ سال - استقرار زعامت : نجف کربلا
نوع نهضت : علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب : مرجعیت و زعامت شیعیان ؛ از بزرگ ترین فقها و مراجع شیعه پس از پدرش شیخ جعفر کاشف الغطاء

۴۹- نام زعیم : علی بن جعفر کاشف الغطاء (فرزند شیخ جعفر کاشف الغطاء) (حدود ۱۱۹۷-۵۱۲۵۳.ق)

دوره زعامت : ۱۲ سال - استقرار زعامت : نجف کربلا

نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی کلامی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ پس از برادرش موسی کاشف الغطاء

۵۰- نام زعیم: سید محمد باقر شفتی معروف به حجت الاسلام (۱۱۷۵-۱۲۶۰)

دوره زعامت: ۷ سال - استقرار زعامت: اصفهان
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت جهان تشیع؛ صاحب مقام قاضی القضاة ایران

۵۱- نام زعیم: محمد حسن نجفی (صاحب جواهر) (۱۱۹۹-۱۲۶۶.ق)

دوره زعامت: ۶ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت مطلق شیعیان

۵۲- نام زعیم: شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت علنی
منصب: صاحب لقب «خاتم الفهلاء والمجتهدین»

۵۳- نام زعیم: محمد حسن میرزای شیرازی (سید مجدد) (۱۲۳۰-۱۳۱۲.ق)

دوره زعامت: ۳۱ سال - استقرار زعامت: سامرا
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی و جهادی به صورت علنی
منصب: مرجعیت و زعامت شیعیان؛ مرجعیت علی الاطلاق جهان تشیع

۵۴- نام زعیم: شیخ فضل الله نوری (م ۱۳۲۷.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: تهران
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی - جهادی به صورت علنی
منصب: عهده دار مقام زعامت قضاوت و مرجعیت شیعیان ایران به نمایندگی از میرزای شیرازی؛ از صاحبان فتوا و مجتهدان طراز اول تهران

۵۵- نام زعیم: آخوند خراسانی (۱۲۵۵-۱۳۲۹.ق)

دوره زعامت: ۲ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی جهادی به صورت علنی

منصب: زعامت و مرجعیت جهان تشیع؛ فقیه و اصولی بزرگ جهان اسلام

۵۶- نام زعیم: سید کاظم یزدی (۱۲۴۷-۱۳۳۷.ق)

دوره زعامت: ۸ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی جهادی به صورت علنی
منصب: زعامت ریاست و مرجعیت علی الطلاق جهان تشیع

۵۷- نام زعیم: محمد تقی شیرازی (میرزای شیرازی دوم) (۱۲۷۰-۱۳۳۸.ق)

دوره زعامت: یک سال - استقرار زعامت: سامرا
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی جهادی به صورت علنی
منصب: زعامت و مرجعیت جهان تشیع

۵۸- نام زعیم: شیخ الشریعه اصفهانی (۱۲۶۶-۱۳۳۹.ق)

دوره زعامت: یک سال - استقرار زعامت: نجف اشرف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی به صورت نیمه مخفی
منصب: زعامت و مرجعیت شیعیان

۵۹- نام زعیم: میرزا محمد حسین نایینی (۱۲۷۷-۱۳۵۵.ق)

دوره زعامت: ۶ ماه - استقرار زعامت: نجف اشرف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی جهادی به صورت علنی
منصب: زعامت و مرجعیت شیعیان؛ مشهور به «مجدد علم اصول» از مشاوران میرزای شیرازی در نهضت تنباکو بوده است.

۶۰- نام زعیم: عبدالکریم حائری یزدی (۱۲۷۶-۱۳۵۵.ق)

دوره زعامت: ۶ ماه - استقرار زعامت: قم
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت مخفی
منصب: زعامت و مرجعیت مطلق جهان تشیع

۶۱- نام زعیم: سید ابوالحسن اصفهانی (۱۲۸۴-۱۳۶۵.ق)

دوره زعامت: ۱۰ سال - استقرار زعامت: نجف
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی سیاسی به صورت مخفی

۶۲- نام زعییم: آیت الله العظمی بروجردی (۱۲۹۲-۱۳۸۰.ق)

دوره زعامت: ۱۵ سال - استقرار زعامت: قم
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی حدیثی سیاسی به صورت مخفی
منصب: زعامت ریاست و مرجعیت مطلق جهان شیعه رجالی و اصولی جهان اسلام

۶۳- نام زعییم: حضرت امام خمینی (ره) (۱۳۲۰-۱۴۰۹.ق)

دوره زعامت: ۲۹ سال - استقرار زعامت: تهران
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی جهادی نظامی به صورت نیمه مخفی و علنی
منصب: زعامت و مرجعیت مطلق جهان تشیع؛ بنیان گذار نخستین حکومت اسلامی با رهبری مطلق ولی فقیه ولی امر جهان اسلام

۶۴- نام زعییم: امام خامنه ای (متولد ۲۸ صفر ۱۳۵۸.ق)

دوره زعامت: از سال ۵۶۸. ش تا کنون - استقرار زعامت: تهران
نوع نهضت: علمی فرهنگی با گرایش فقهی اصولی سیاسی جهادی به صورت علنی
منصب: زعامت و مرجعیت جهان تشیع؛ رهبری حکومت اسلامی ایران ولی امر جهان اسلام

<http://khamenei-khomeini.mihanblog.com/post/318>